

GYVULIAI – TURTAS IR GYVULIO PAVIDALO LOBIS

Dainius RAZAUSKAS

Straipsnį sudaro dvi dalys: „Gyvuliai – turtas“ ir „Gyvulio pavidalo lobis“. Pirmojoje pristatomi kalbininkams ir kultūros antropologams jau žinomi duomenys ir jų pagrindu prieita išvada, jog plačiai pasaulyje naminiai gyvuliai buvo tapę turto etalonu ir netgi atstojo mainomąją vertę, pirmąkart pinigus. Prie šių duomenų straipsnyje taip pat pridurti keli lietuviški. Antrojoje straipsnio dalyje pereinama prie mitologinių sakmių, kuriose lobis (paprastai pinigų) pasirodo gyvulio pavidalu (gyvuliui sudavus ranka ar sušėrus rykšte, jis pažyra pinigais). Sugretinus pirmosios ir antrosios straipsnio dalių duomenis, savaime peršasi išvada, kad šis gyvulio pavidalo lobis sakmėse veikiausiai yra tos pačios archajinės gyvulių kaip turto sampratos palaikas.

Nelietuviška asmenvardžių rašyba pateikta straipsnio gale.

Reikšminiai žodžiai: gyvuliai – turtas, lobis, pinigai; gyvulio pavidalo lobis; kalbotyra ir mitologija.

■ GYVULIAI – TURTAS

Bene seniausio ištisai išlikusio indoeuropiečių religinės literatūros paminklų – senovės indų „Rigvedos“ viena ryškiausių nuolat kartojamų temų yra pasakojimas apie tai, kaip griausmavaldis dievas Indra sutriuškina demoną Valą, uoloje uždariusį galvijų kaimenes, sudaužo uolą ir paleidžia kaimenes laisvėn. Arba kaimenes uolon buvo uždarę demonai Paniai, o Vala (tiksliau, vala) tuomet – pati ta uola. Pasitaiko ir visokių mišrių variantų. Iškiliōs XX a. antrosios pusės vedologės Tatjanos Jelizarenkovos apibendrinimu, „pagrindinis, dažniausias Valos mito variantas yra tas, jog karves, šykščių turtuolių demonų Panių paslėptas uoloje, vardu Vala (*valá* ‘slėptuvė’), surado Indra, kuris savo vadžra [= vėzdu] pramušė uolą ir išlaisvino karves (o drauge su jomis – šviesą, aušrą, maisto šaltinius, turtą ir kt.)“¹.

Kaimenės gyvulių augintojui ištis yra pagrindinis maisto šaltinis, todėl, suprantama, – turtas. Pavyzdžiui, „Rigvedoje“ (III.30.21) Indros prašoma: *á no gotrá dardṛhi gopate gáh sám asmábhyam sanáyo yantu vájāḥ* „Mums karvides pralaužk, karvėpati, – karvių! Pas mus gėrybės laisvina, laimikiai“.

Giedama (IV.28.5): *evá satyám maghavānā yuvám tād indras ca somorvám ásvyam góḥ / á dardṛtam ápihitāny ásnā riricathuḥ kṣás cit tatrādānā* „Tokia tiesa, dosnieji! Judu tada, Indra ir Soma, žirgų, arklių ir karvių / pralaužėt [aptvarą], uždėtus akmeniu ištuštintot [lobius], lyg žemei prasivėrus“.

Sakoma (IV.34.10), jog Ribhūs (tokie mitiniai veikėjai) garbintojams teikia *gómantam... rayím* „karvinį... turtą“, t. y. „turtą, sudarytą iš karvių“; Indros prašoma (VIII.6.9) dovanoti *rayím gómantam* „turtą karvinį“; pačioms karvėms (galvijams) skirtame himne (X.19.3) šios nuolat vadinamos žodžiu *rayíḥ* ‘turtas’ ir t. t.

Tad visai nestebina, kad vedų arijams karvės, galvijai tiesiog atstojo mainomąją vertę², taigi – pinigų užuomazgą.

Ir ne tik vedų arijams: „Indoeuropiečių tautoms stambieji raguočiai, ypač karvės, buvo pagrindinis vertės ir mainų matas. Galvijais būdavo apskaičiuojama perkamos žmonos kaina. Avestoje nurodoma, kad raguočiais buvo mokomas honoraras gydytojams ir dvasininkams. Senovės airiai karvėmis mokėję baudas, muitus ir t. t.“³ Kitaip tariant: „Pagrindinis vertės matas bendraindoeuropietiškuoju laikotarpiu ir indoeuropietiška kalbančių tautų istorijoje iki pat įvedant tikruosius kaltinius pinigus buvo galvijai (senąja platesne prasme – naminiai gyvuliai). Tai patvirtina gausūs tiesioginiai atitikmenys net kelių tautų kalbose, taip pat reikšmių ‘banda’ ir ‘turtas, pinigai’ sukeičiamumas ide. paveldą perėmusių ir kai kurių kitų tautų kalbose.“⁴ Be indoeuropiečių, pavyzdžiui, galvijai atstoja mainomąją vertę Ruandoje⁵.

Marija Gimbutienė apie indoeuropiečius šiuo klausimu yra pasisakiusi taip: „Galvijai buvo šeimos, giminės ar genties turtas, naudojamas

1 Ригведа 1989: 494–495.

2 Ригведа 1989: 446.

3 Sabaliauskas 1968: 129–130.

4 Buck 1949: 773, Nr. 11.43.

5 Иванов 1976: 53–54.

keičiantis produktais. <...> Seniausiuose rašytiniuose šaltiniuose Iliadoje ir Rigvedoje pasakojama, kaip nuotakas ir ginklų įsigydavo už galvijus – tada pagrindinį turtą, atstojusį pinigus. Iš čia ir lotyniško žodžio *pecunia* reikšmė. Pinigų vaidmenį galvijai atliko iki XX a. (pavyzdžiui, kraičio tradicija kaime).⁶

Iš kalbinių pavyzdžių ryškiausias kaip tik yra M. Gimbutienės užsimintas santykis tarp lo. *pecus, -udis* ‘naminis gyvulys’, *pecus, -oris* ‘galvijai, gyvuliai; banda, kaimenė’ ir vedinio *pecunia* ‘turtas, pinigai’; kitose ide. kalbose tos pačios šaknies yra lie. *pēkus* ‘gyvuliai, banda’, ‘smulkieji galvijai, ypač avys’, vedų *pásu, pašú* ‘ganomasis gyvulys’ ar ‘gyvuliai, banda, kaimenė’, sen. saksų *fehu* ‘raguočiai’, sen. vok. aukšt. *fihu, fehu*, vok. *Vieh* ‘gyvuliai’, sen. isl. *fē* ‘gyvuliai (ypač avys)’ ir, kita vertus, ‘turtas’, sen. ang. *feoh*, vid. ang. *fie, fee* ‘gyvuliai, galvijai’ ir, antra vertus, ‘turtas’, ang. *fee* ‘mokestis, atlyginimas, honoraras, įmoka’, gotų *faihu* ‘turtas, pinigai’ ir kt.⁷

Senovės Graikijoje, Italijoje, Airijoje galvijais (jautis) irgi buvo laikomas piniginiu etalonu, ant pirmųjų graikiškų metalinių pinigų buvo atspaus-tas jaučio atvaizdas⁸. Airių *indile* ‘gyvuliai’ kartu reiškia ‘gėrybės, turtas’, *croed* ‘gyvuliai’ – kartu ‘turtas’, geilų (Velso) *da* ‘gyvuliai’ – ‘gėrybės, geras’⁹; osetinų *fos / fons* ‘gyvuliai’ – ‘turtas’¹⁰.

Ang. *cattle* ‘galvijai’ per prancūzų kalbą radosi iš vėlyvosios lotynų kalbos *capitale* ‘nuosavybė, turtas’ ir yra bendros kilmės su tarptautiniu žodžiu *kapitalas*¹¹.

Paminėtini ir tokie žodžiai kaip gotų *skatts* ‘pinigai’, sen. isl. *skattr* ‘mokestis’, ‘lobis, turtas’; sen. vok. aukšt. *skaz* ‘pinigai, gėrybės’ (iš čia vok. *Schatz* ‘lobis, turtas’), sen. saksų *scat* ‘pinigai, turtas’ ir ‘raguočiai’, sen. fryzų *sket* ‘pinigai’ ir ‘gyvuliai’, taip pat iš germanų perimtas sen. ru. *скотъ* ‘gyvuliai, galvijai’ ir ‘turtas, pinigai’, ilgainiui virtęs pagrindiniu rusų kalboje naminis

gyvulius žyminčiu žodžiu *скот*¹². Pietų rusų tarmėse, ukrainiečių kalboje *товар*, gudų *мавар* ‘prekė’ taip pat turi reikšmę ‘gyvuliai, galvijai’¹³.

Klodo Levi-Stroso patikinimu, išvis „gyvūnų prijaukinimas neturėjo tikslo tenkinti vien ekonomines reikmes. Naminiai gyvūnai pirmiausia reiškė prabangą, turtus, prestižo simbolį, o ne maisto šaltinį ar žaliavą – tokie reiškiniai vis dar matomi Indijoje ir Afrikoje. Artimuosiuose Rytuose avys buvo prijaukintos maždaug prieš vienuolika tūkstančių metų, ir tik dar po penkių tūkstančių metų buvo pradėta naudoti jų vilną“¹⁴.

Ir Lietuvoje, pasak M. Gimbutienės: „Galvijai buvo turto ir prestižo simbolis. Iš kryžiuočių ir kalavijuočių karų aprašymų žinome, kad XIII–XIV a. kaip didžiausią turtą visų pirma grobdavo galvijus.“¹⁵

Iš kalbos duomenų tai patvirtina lie. *nauda* ‘turtas’, ‘kas vertinga, reikalinga, pelninga’ ir t. t., la. *nauda* ‘pinigai’ kartu su germaniškuoju atitikmeniu sen. isl. *naut* ‘galvijai’¹⁶.

Taip pat: „Pavyzdžiui, lie. *banda* ‘galvijų būrys’ ir ‘kepaliukas’ (ppr. pyrago ar ragaišio). Šiedu žodžiai tarpusavy jungiami bendrosios reikšmės ‘turtas, nuosavybė’, užfiksuotos K. Sirvydo raštuose ir išlikusios Rytų Lietuvos tarmėse“¹⁷.

Taip pat: „Lie. *gaibjė* ‘banda’ (LKŽ III: 15) galbūt įeina į tą patį semantinį-derivatyvinį modelį ‘gauti, įsigyti, imti’ → ‘(gautas, įsigytas) turtas’ → ‘naminiai gyvuliai (banda)’ kaip ir daugelis kitų kalbų galvijų (ir jų bandos) pavadinimų.“¹⁸

Ir pagal tradicinius lietuvių sapnų aiškinimus, Astos Višinskaitės duomenimis: „Susapnuotos karvės taip pat reiškia turtus: *Sapnuoti žalą karvę – pinigų apturėsi*. <...> *Jei atrandi apsiteliavusią karvę su teliuku – gausi netikėtus pinigus. Kada man siuncia pinigų iš Amerikos, aš dažnai prieš tai tokius sapnus matau“*; apibendrinta išvada: „Gyvuliai – turtas“¹⁹.

6 Gimbutienė 1996: 287.

7 LoLKŽ: 621; WHLEW II: 270–271, 272; Buck 1949: 143, Nr. 3.15.1; 770, Nr. 11.41.4; 773–774, Nr. 11.43.2, 4; Benveniste 2016: 30–39; FrLEW: 564–565; SmSEJL: 446–447; Derksen 2015: 347–348; ALEW: 863; Pfeifer 2004: 1515; Kluge 1999: 864; Klein 2003: 276; PkIEW: 797; EIEC: 23; Каралюнас 1975: 158 ir kt.

8 Грейвс 1999 I: 391, Nr. 99.f; 392–393, Nr. 99.2.

9 Buck 1949: 144, Nr. 3.15.4.

10 Абаев 1949: 66.

11 Klein 2003: 119, žr. 112; Benveniste 2016: 37–38; OEE: 66; TŽŽ: 233.

12 Buck 1949: 145, Nr. 3.15.7; Pfeifer 2004: 1184–1185; Kluge 1999: 713; VrAEW: 486; ФсЭСРЯ III: 655; ЧрИЭС II: 172; Каралюнас 1975: 158; Успенский 1982: 64, išn. 61; Афанасьев 1995 I: 334.

13 Журавлев 2005: 324; ФсЭСРЯ IV: 67; ДальTC IV: 409; žr. Афанасьев 1995 III: 60.

14 Lévi-Strauss 2020: 50.

15 Gimbutienė 1985: 127.

16 BūgaR III: 665; FrLEW: 487; SmSEJL: 418; KrLEV I: 619–620; VrAEW: 406; Buck 1949: 774, Nr. 11.43.5; PkIEW: 768 ir kt.

17 Ermantė 1997: 54.

18 Karaliūnas 1977: 207.

19 Višinskaitė 2007: 80, 139.

GYVULIO PAVIDALO LOBIS

Šia dingstimi paminėtina, jog mitologinėse sakmėse apie „vaikštančius“ lobius šie būdingai pasirodo gyvulių, tarp jų raguočių ir galvijų, pavidalu, kitąsyk – būtent sapne. Štai vienoje sakmėje mergina susapnavo šėmą veršį, kuris jai sapne pats pasakė: *Kad tu mane vytele būtum kebekštelėjus, tai būt pasipylęs sidabras!*²⁰

Dar keli būdingi pavyzdžiai:

*Išlindo iš kertės žalas veršis ir eina tiesiai prie dukters tų namų gaspadoriaus. Duktė buvo dar suvois jauna mergaitė. Jam prisiartinus artyn jos, ji labai persigando ir, nežinodama, ką jai daryti, šaukštą rankose kaip turėjo, tai su šaukštu ir drožė jam į kaktą. Vos tik sudavė, to veršio skūra pasileido, ir pabiro pinigai. Mat tai buvo pinigai veršio skūroje pakavoti. Nes pinigai rodosi tokiu gyvuliu, kokiame kailyje jie pakavoti.*²¹

Mergina užėjo ant kelio gulintį šėmą jautį ir bandė jį varyti šalin: „Šiū!“ *Jautis neina, nesikelia, guli, ir tiek. Kaip droš pančiais – tik eina, eina pinigai ir suskambėjo. Prapuolė ir jautis, ir viskas.*²²

Vieni namie palikti vaikai grįžusiems iš darbų tėvams *pasakodavo, kad iš pakrosnio išlenda žalias teliukas ir žaidžia kartu su jais. Jei kas grįžta, jis vėl pakrosnin palenda; galiausiai tėvai sako: „Jūs bežaisdami už kojos pririškite, ir mes sugrįžę pamatysim tą jūsų teliuką.“ Vaikai taip ir padarė. Pareina tėvai. Teliukas burzdosi burzdosi, niekaip negali ištrūkti. Tėvai į grįčią, o iš teliuko tik džirrrr... auksiniai pinigai.*²³

Ūkininkas parėjo vėlai iš darbų namo ir pamatė po pirkią vaikstantį teliuką, kuris paskui pradingo, o sakmės pabaigoje paaiškinama:

*Ten ne teliukas buvo, o teliuko odoj supilti ir paslėpti pinigai. Jie vaikščiojo. Tam ūkininkui buvo atėję pinigai tiesiai į rankas. Reikėjo tik sudrožti pagaliu, ir tas teliukas būtų subyrėjęs į pinigus.*²⁴

Brolis su seseria nakvojo klėtyje ir naktį nubudę žiūri – klėty stovi baltas baronas. <...> *Kai jie papasakojo, ką naktį matė, tai seni žmonės sakė, kad jei būtų kuo sudavę, tai būtų pabirę pinigai.*²⁵

*Moteris savo kaimo lauکه prie tokio krūmelio rado – guli du sidabro spalvos avinėliai, paskui parėjusi pasipasakojo kaimynam, kad matė tokius avinėlius. Žmonės sakė, kad tai buvo pinigai.*²⁶

*Važiuoja Skiemonyse vyras, važiuoja – ant kelio ožiukas. Išidėjo vežiman – nė iš vietos arklys nepaveža. „Šlapias, sunkus“, – sako vyras ir meta ožiuką iš ratų. Ir subyrėjo pinigai.*²⁷

Panašiai Latvijoje, pasak latgaliečių sakmės:

*Vaca nauda staigojūt kai lela gūvs Jōna dīnas vokora patimsi kaut kur vīntuli pa pļovom bez cytim lūpim. Jo cylvāks šaidai gūvei pīsadurūt, tod tei sabērštūt čupeņā – palikūt par naudas gobolim.*²⁸

Seni pinigai vaikšto kaip didelė karvė Joninių vakare patamsy kur nors vientulė pievomis be kitų gyvulių. Jei žmogus tokiai karvei suduotų, tai ji subyrėtų krūvelėn – paliktų pinigai.

Gudų: *Адзін гаспадар настанавіў хату, але ніхто не мог у ёй начаваць, бо абы ноч надышла, так вылазіць з-пад печы баран.* „Vienas ūkininkas pastatė trobą, bet niekas negalėjo joje nakvoti, nes vos tik naktis ateina, tai išlenda iš po krosnies avinas (baronas)“; paskui vienas keleivis pasiprašė nakvynės ir apsiėmė ten pernaktvoti: *Ажно, муляў, лезе да яго баран, а ён як спускае яму кіем на лобе, так, муляў, золата і рассыпалася* „Ogi, žiū, lenda prie jo avinas, o jis kaip tvos jam lazda per galvą, tai, žiū, auksas ir pasipylė“²⁹.

Ukrainiečių požiūriu, kai kurie lobiai slepiami nustatytam laikui, kuriam praėjus, jie pavirstą koku nors gyvuliu: kiaule, kate, šunimi ir pan.; tada gana toki gyvulį stumtelėti, ir jis pažirs pinigais³⁰.

Taip pat rusams „lobiai gali pasirodyti kokio nors gyvulio pavidalu (avies, arklio, šuns ir kt.), kuriam tereikia suduoti, ir jie beregint subyra sidabro ar aukso pinigais“³¹. Atitinkamų sakmių pavyzdžiai:

Большие ушли в поле, а дома оставили восьмилетнюю девочку. Вот сидит она и играет с куклами. Вдруг из-под голобца вылезла молоденькая козочка и стала около девочки тереться. Сначала та ее отталкивала, а потом

20 VILD: 144; VISV: 160.

21 Šivickis 2014: 176; žr. Jasiūnaitė 2010: 230–231.

22 VILD: 139.

23 VILD: 136.

24 VILD: 130–131.

25 PKT I: 55.

26 VILD: 132.

27 UKS: 47, Nr. 96.

28 Kursīte 1999: 128.

29 ЛiП: 420–421, Nr. 720.

30 ЧбнМИ I: 99.

31 Афанасьев 1995 I: 320; žr. II: 188.

взяла лучинку и сказала: «Ну-ка, ты, иди, Бог с тобой!» и ударила ее лучинкой. А коза рассыпалась в золото.

Vyresnieji išėjo į laukus, o namie paliko aštuonmetę mergaitę. Štai tupi ji ir žaidžia su lėlėmis. Staiga iš po kamaros [durų] išlindo jaunutė ožkelė ir ėmė aplink mergaitę trintis. Pradžioje ši ją atstūminėjo, o paskui paėmė pliauskelę ir tarė: „Nagi, tu, eik sau su Dievu!“ ir sudavė jai pliauskele. Ir ožka subyrėjo į aukšą.

А мне мама моя тоже рассказывала: ходила по воду, а за мной идет бык – золотые рога и так и говорит: «М-м...» Надо было задеть его прутиком или чем.³²

O man mama mano irgi pasakojo: ėjau vandens, o man iš paskos eina jautis – auksiniai ragai ir taip ir sako: „Mmm...“ Reikėjo užgauti jį šakele ar kuo.

IŠVADA

Kadangi gyvuliai įvairiais atžvilgiais atstoja, simbolizuoja, įkūnija turtą, pinigus, lobį – ir kalboje, daugelyje kalbų, ir tautosakoje, atitinkamo tipo sakmėse (ir netgi sapnuose), tad veikiausiai ir gyvulio pavidalo lobis sakmėse bus tos pačios archajinės gyvulių-turto tapatybės palaikas.

Vadinasi, vedose iš *uolos* išlaisvinti gyvuliai, galvijai, kaimenės šiuo pagrindu prilygsta tautosakoje iš *uolos* (*olos uoloje*) išgautam lobiui, apie kurį kalbėta viename iš praeitų straipsnių³³.

NELIETUVIŠKA ASMENVARDŽIŲ RAŠYBA

Jelizarenkova, Tatjana = Татьяна Яковлевна Елизаренкова
Levi-Strosas, Klodas = Claude Lévi-Strauss

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- ALEW = *Alllitausisches etymologisches Wörterbuch*, Version 1.1. Unter der Leitung von Wolfgang Hock und der Mitarbeit von Elvira-Julia Bukevičiūtė und Christiane Schiller. Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin, 2019.
- Benveniste 2016 = Émile Benveniste. *Dictionary of Indo-European Concepts and Society*. Chicago: Hau Books, 2016.
- Buck 1949 = Carl Darling Buck. *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*. Chicago: The University of Chicago Press, 1949.

32 Abu pavyzdžiai iš Котельникова 2005: 76.

33 Razauskas 2025: 35–40.

- BūgaR III = Kazimieras Būga. *Rinktiniai raštai*, III. Sudarė Z. Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
- Derksen 2015 = Rick Derksen. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden–Boston: Brill, 2015.
- EIEC = *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Editors J. P. Mallory, D. Q. Adams. London–Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1997.
- Ermanytė 1997 = Irena Ermanytė. Kelios pastabos apie enantiosemyją. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, XXXVII: *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 1997.
- FrLEW = Ernst Fraenkel. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, I–II. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag–Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965. (Puslapių numeravimas ištinis.)
- Gimbutienė 1985 = Marija Gimbutienė. *Baltai priešistoriniais laikais: Etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija*. Vilnius: Mokslo, 1985.
- Gimbutienė 1996 = Marija Gimbutienė. *Senoji Europa*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- Jasiūnaitė 2010 = Birutė Jasiūnaitė. *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
- Karaliūnas 1977 = Simas Karaliūnas. Kalbotyrinės pastabos. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, XVII: *Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai*. Vilnius: Mokslo, 1977.
- Klein 2003 = Ernest Klein. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*. Amsterdam etc.: Elsevier, 2003.
- Kluge 1999 = Friedrich Kluge. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 23., erweiterte Auflage bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin–New York, 1999.
- KrLEW I = Konstantins Karulis. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, I. Rīga: Avots, 1992.
- Kursite 1999 = Janina Kursite. *Mītiskais folklorā, literatūrā, mākslā*. Rīga: Zinātne, 1999.
- Lévi-Strauss 2020 = Claude Lévi-Strauss. *Visi mes kanibalai*. Vilnius: Žara, 2020.
- LoLKŽ = Kazimieras Kuzavinis. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- OEE = *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Edited by T. F. Hoad. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Pfeifer 2004 = *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. Erarbeitet unter der Leitung von Wolfgang Pfeifer. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2004.
- PkIEW = Julius Pokorny. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I. Bern–München: Francke Verlag, 1959.
- PKT I = *Iš Panevėžio krašto tautosakos*, I. Sudarytojas Eugenijus Urbonas. Panevėžys: UAB „Panevėžio sp.“, 2003.
- Razauskas 2025 = Dainius Razauskas. Turtas ir priteklius: „Mitologinės ekonomikos“ metmenys. *Būdas*, 2025, Nr. 4.
- Sabaliauskas 1968 = Algirdas Sabaliauskas. Baltų kalbų namičių gyvulių pavadinimai (jų kilmė ir santykis su atitinkamais slavų kalbų pavadinimais). *Lietuvių kalbotyros klausimai*, X: *Baltų ir slavų kalbų ryšiai*. Vilnius: Mintis, 1968.
- SmSEJL = Wojciech Smoczyński. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Uniwersytet Wileński, 2007.
- Šivickis 2014 = Pranciškaus Baltraus Šivickio užrašytos sakmės. Parengė Lina Būgienė. *Tautosakos darbai*, XLVI–II. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014.

- TŽŽ = *Tarptautinių žodžių žodynas*. Atsakingasis redaktorius A. Kvietauskas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
- UKS = *Utenos krašto sakmės*. Parengė Leonora Buičienienė, konsultavo Bronislava Kerbelytė. Utena: UAB „Utenos spaustuvė“, 1999.
- WHLW II = *Lateinisches etymologisches Wörterbuch von A. Walde*, II. 3., nebearbeitete Auflage von J. B. Hofmann. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1954.
- Višinskaitė 2007 = Asta Višinskaitė. *Lietuvių liaudies sapnų aiškinimai ir pasakojimai apie sapnus: sandara, funkcionalumo specifika, reikšmės*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
- VILD = *Laumių dovanos: Lietuvių mitologinės sakmės*. Paruošė Norbertas Vėlius. Vilnius: Vaga, 1979.
- VISV = *Sužeistas vėjas: Lietuvių liaudies mitologinės sakmės*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Vyturys, 1987.
- VrAEW = Jan de Vries. *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. Leiden: E. J. Brill, 1962.
- Абаев 1949 = Василий Иванович Абаев. *Осетинский язык и фольклор*. Москва–Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1949.
- Афанасьев 1995 I–III = Александр Николаевич Афанасьев. *Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, I–III. Москва: Современный писатель, 1995.
- Грейвс 1999 I = Роберт Грейвс. *Мифы древней Греции*, I. Под редакцией и с предисловием А. Тахо-Годи. Москва: Прогресс-Традиция, 1999.
- ДальТС IV = Владимир Даль. *Толковый словарь живого великорусского языка*, IV. Москва: Русский язык, 1982 (1866).
- Журавлев 2005 = Анатолий Федорович Журавлев. *Язык и миф: Лингвистический комментарий к труду А.Н. Афанасьева «Поэтические воззрения славян на природу»*. Москва: Индрик, 2005.
- Иванов 1976 = Вячеслав Всеволодович Иванов. *Очерки по истории семиотики в СССР*. Москва: Наука, 1976.
- Каралюнас 1975 = Симас Каралюнас. К этимологии лит. *dãrgs*. *Этимология 1973*. Москва: Наука, 1975.
- Котельникова 2005 = Наталия Евгеньевна Котельникова. *Нормативы, связанные с обретением клада, в русской фольклорной прозе. Славянская традиционная культура и современный мир*, вып. 8. Москва: Государственный республиканский центр русского фольклора, 2005.
- ЛіП = *Беларуская народная творчасць: Легенды і паданні*. Складальнікі: М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі. 2-е выданне, дапоўненае і дапрацаванае. Мінск: Беларуская навука, 2005.
- Ригведа 1989 = *Ригведа*, I: *Мандалы I–IV*. Издание подготовила Т. Я. Елизаренкова. Москва: Наука, 1989.
- Успенский 1982 = Борис Андреевич Успенский. *Филологические разыскания в области славянских древностей: Реликты язычества в восточнославянском культе Николая Мирликийского*. Москва: Изд-во Московского государственного университета, 1982.
- ФсЭСРЯ I–IV = Макс Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, I–IV. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Санкт-Петербург: Азбука, 1996.
- ЧбнМИ I = *Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край: Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским*, I: *Верования и суеверия*. Санкт-Петербург, 1872.
- ЧрИЭС II = Павел Яковлевич Черных. *Историко-этимологический словарь современного русского языка*, II. Москва: Русский язык, 1999.

CATTLE AS WEALTH AND THE ANIMAL-SHAPED TREASURE

Dainius RAZAUSKAS

The article consists of two parts: the first, named “Cattle as Wealth”, and the second, “Animal Shaped Treasure”. In the first part, the linguistic and other data, mostly already known to scholars, that “the chief standard of value in the IE period and in the history of the IE-speaking peoples before the introduction of actual ‘money’ based on coinage was cattle” (Carl Darling Buck), are presented, and a few supplementary Lithuanian facts are also added. In the second, attention is drawn to those mythological tales in which a hidden treasure appears in the form of an animal (when struck, it usually crumbles into money). The confrontation of the second part of the article with the first one by itself leads to the conclusion that in this fabulous image of the animal-shaped treasure, we have a relic of the notion of the cattle as wealth, thereby still more reinforcing this notion, supporting it by folklore material and, on the other hand, explaining the given folklore image as historical heritage.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-103008, Vilnius
E. paštas: dainius.razauskas@lnkc.lt